

Raha seuraa lasta

Monimuotoiset perheet -verkoston perhevapaamalli

Monimuotoiset perheet -verkosto katsoo, että perhevapaita uudistettaessa tulee huomioida ja korjata ne puutteet, jotka havaittiin Sosiaali- ja terveysministeriön monimuotoisten perheiden perhevapaiden korjaustarpeita kartoittaneen työryhmän työskentelyssä. Työryhmän mietintö julkaistiin marraskuussa 2015 (STM muistioita 2015:45).

Hyvä malli perhevapaiden uudistamiseen löytyy naapurimaastamme Ruotsista, jossa käytössä oleva perhevapaamalli korjaisi käytännössä kaikki erilaisten perheiden kohtaamat hankaluudet ja eriarvoisuudet. Tätä mallia on ansiokkaasti Suomessa soveltanut esimerkiksi SAK omassa perhevapaamallissaan.

Monimuotoiset perheet -verkosto on rakentanut Ruotsin mallin pohjalle myös oman mallin perhevapaiksi, jossa erilaisten perheiden tarpeet tulisivat mahdollisimman hyvin huomioituksi. Mallimme keskeinen ajatus on se, että **raha seuraa lasta**. Malli löytyy kokonaisuudessaan osoitteesta <https://monimuotoisetperheet.fi/perhevapaamalli/>

Toisin sanoen sen sijaan, että lapsen syntyessä hänen vanhemmilleen tulee oikeus perhevapaisiin rajoittavien periaatteiden mukaisesti, jokaisella **lapsella** on syntyessään oikeus tulla hoidetuksi kotona tietty määrä päiviä. Sen, kuka lasta kotona hoitaa, tulee olla mahdollisimman pitkälti perheen itsensä päätettävissä.

Tärkeimmät korjattavat asiat

Tärkeimmät asiat, jotka monimuotoiset perheet -verkoston perhevapaamalli pyrkii korjaamaan, ovat:

- Yhden vanhemman perheiden muita lyhyemmät vanhempainrahat
- Monikkoperheiden isyysraha lapsikohtaiseksi
- Adoptioperheille yhdenvertaiset vanhempainrahapäivät
- Mahdollisuus jakaa vanhempainpäivärahoja Ruotsin mallin mukaisesti myös muille kuin juridisille vanhemmille (vanhemman puoliso, muu lapselle läheinen henkilö)
- Perhehoitajille oikeus hoitovapaaseen kun perheeseen sijoitetaan lapsi
- Lapsen kuollessa vanhemmille oikeus 45 päivän erityisvanhempainpäivärahaan

Lähtökohdat:

Raha seuraa lasta. Jokaista syntyvää tai perheeseen adoptoitavaa lasta kohden perheellä on käytettävissä 350 arkipäivää vanhempainrahaa.

Synnyttäjälle on erillinen **raskausraha 30 arkipäivää** ennen laskettua aikaa.

Lähtökohtaisesti **vapaat jaetaan tasan juridisten vanhempien kesken: 175+175.** Näistä vanhempi voi valita siirtää päiviä toiselle vanhemmalle, puolisolleen tai muulle läheiselle, joka vastaa lapsen hoidosta.

Kullakin juridisella vanhemmalla on **75 päivän kiintiö**, jota ei voi luovuttaa muille.

Vanhemmat voivat pitää vapaata **yhtä aikaa** vähintään nykyiset **18 päivää.** **Mallia kehitettäessä selvitetään mahdollisuutta yhtäaikaisen vapaan pidentämiseksi.**

Jos lapsia syntyy tai adoptoidaan perheeseen useita yhtä aikaa, monikkokorotus on 78 päivää toisesta lapsesta alkaen. Monikkokorotus voidaan pitää kokonaan yhtä aikaa toisen vanhempainrahaa käyttävän kanssa. Jokaisesta monikkokorotuksesta kiintiöidään juridisille vanhemmille 18 pv.

Lapsen ainoa vanhempi voi käyttää kaikki vanhempainrahapäivät.

Vanhempainrahapäiviä voi käyttää, kunnes lapsi on täyttänyt 9 vuotta tai jos perheeseen sijoitetaan tai adoptoidaan 6-vuotias tai sitä vanhempi lapsi, kunnes lapsen perheeseen tulemisesta on kulunut kolme vuotta.

350 päivää täysimääräisesti korvattua vanhempainrahapäivää riittää noin 13,2 kuukauteen. Jos haluaa pidentää vapaata, **voi kaikki tai osan päivistä pitää korvaustasoltaan alennettuina, jolloin vapaa pitenee,** mutta korvaustaso/päivä putoaa. Vapaata voi joustavasti käyttää myös osapäiväisenä.

Erytystilanteet:

Perhehoitajilla on oikeus hoitovapaaseen. Hoitovapaoikeutta laajennetaan siten, että toimeksiantosuhteisella perhehoitajalla ja perhehoitolain 16 §:n perusteella lapsen oheishuoltajana toimivalla sijaisvanhemmalla on oikeus kahden vuoden hoitovapaaseen lapsen sijoituksen jälkeen riippumatta sijoitetun lapsen iästä.

Lapsen kuollessa vanhemmilla on oikeus 45 päivän erityisvanhempainrahaan. Erityisrahaan ovat oikeutettuja myös ne vanhemmat, joiden alle 18-vuotias lapsi kuolee vanhempainrahakauden ulkopuolella.

Jos lapsi kuolee kohtuun tai vanhempainrahakauden aikana, **synnyttäjä on kuten nykyään oikeutettu yhteensä 105 päivän vanhempainrahakautteen tai pitämään jo aloitetun vanhempainrahakauden loppuun.**

Erityisrahaan ovat oikeutettuja ne henkilöt, jotka ovat käyttäneet vanhempainrahaa, tai jos lapsi kuolee ennen vanhempainrahakauden päättymistä, juridiset vanhemmat sekä vanhempien puoliso. Jos lapsi kuolee ennen juridisen vanhemmuuden vahvistamista, vapaaseen on oikeutettu synnyttävän äidin puoliso, lapsen biologinen isä sekä isän puoliso.

Jos toinen vanhempi ei ole Suomen sairausvakuutuslain piirissä, tämä ei vaikuta perheen käytettävissä oleviin päiviin vaan 350 päivää ovat kokonaisuudessa sen vanhemman käytettävissä, joka on Suomen sairausvakuutuslain piirissä.

Vertailua nykytilaan:

Perhemuoto	Nykytila	Raha seuraa lasta -malli
Adoptioperhe	Vanhempainraha 200 pv + isyysraha 54 pv + monikkolisä 60 pv + hoitovapaa kunnes lapsi täyttää 3 vuotta.	Vanhempainraha 350 pv + monikkolisä 78 pv, käytettävissä kunnes lapsen perheeseen saapumisesta on kulunut kolme vuotta.
Monikkoperhe	Äitiys + vanhempainraha 263 pv, isyysraha 54 pv / raskaus, monikkolisä 60 pv / ensimmäistä seuraava lapsi	Vanhempainraha 350 pv + raskausraha 30 pv + monikkolisä 78 pv / toisesta lapsesta alkaen.
Yhden vanhemman perhe	Äitiys + vanhempainraha 263 pv, ei oikeutta isyysrahaan, jos lapsella ei ole isää.	Vanhempainraha 350 pv + raskausraha 30 pv, yhden vanhemman perheen lapsella oikeus samaan määrään tuettuja päiviä kotihoidossa kuin kahden vanhemman perheessä.
Uusperheet ja sateenkaariperheet	Äitiys + vanhempainraha 263 pv, isyysraha 54 pv, koskee myös etävanhempaa tai synnyttäjän naispuolista puolisoa, tulkinnasta riippuen myös biologisen isän miespuolista puolisoa. Hoitovapaa kunnes lapsi on 3v, koskee henkilöitä, jotka asuvat lapsen kanssa samassa osoitteessa.	Vanhempainraha 350 pv jaettu juridisten vanhempien kesken tasan, raskausraha 30 päivää synnyttäjälle. Mahdollisuus jakaa päivärahat vanhempien, näiden puolisoitten tai muiden läheisten kesken siten kuin perheelle on paras.
Perhehoitaja	Ei oikeutta hoitovapaaseen.	Oikeus kahden vuoden hoitovapaaseen sijoitettavan lapsen iästä riippumatta.
Lapsen kuolema: kohtukuolema	Äitiysraha 105 päivää, isällä oikeus isyysrahaan 18 päivää välittömästi kuolemaa seuraavana aikana.	Ei muutosta nykytilanteeseen.
Lapsen kuolema: äitiys- tai isyysrahakaudella	Oikeus käyttää äitiys- tai isyysrahakausi loppuun.	Kaikilla vanhempainvapaata käyttäneillä vanhemmilla oikeus erityisvanhempainrahaan 45 pv.
Lapsen kuolema: vanhempainrahakaudella	Vanhempainrahalla olevalla vanhemmalla oikeus käyttää 12 päivää vanhempainrahaa.	Kaikilla vanhempainvapaata käyttäneillä vanhemmilla oikeus erityisvanhempainrahaan 45 pv.
Lapsen kuolema muulloin kuin vanhempainrahakaudella	Ei oikeutta vanhempainrahoihin, oikeus hoitorahaan lakkaa kuolemaa seuraavasta päivästä.	Kaikilla vanhempainvapaata käyttäneillä vanhemmilla oikeus erityisvanhempainrahaan 45 pv.

Kustannusarvio:

Mallissa ensimmäiset 30 päivää maksetaan kahdelle vanhemmalle 90% korvaustason mukaan. 30 päivän raskausraha maksetaan myös 90% korvaustasolla. Loput päivät ovat lähtökohtaisesti 70% korvaustasolla. Rahojen puolittamisesta tai osittaisesta käytöstä ei seuraa rahoittajalle lisäkustannuksia.

Malli on peruskustannusvaikutuksiltaan nykytilaan nähden neutraali. Lisäkustannuksia syntyy erityistilanteiden huomioimisesta seuraavasti:

Adoptioperheet: nykytilanteessa 200 vanhempainrahapäivää + kotihoidontuki kunnes lapsi täyttää 3 vuotta, STM:n työryhmän arvioima lisäkustannus adoptiovanhempien vanhempainrahan nostamisesta syntymävanhempien tasolle sekä vanhempainrahan ulottamisesta myös yli 7-vuotiaana adoptoituihin lapsiin on noin 0,8 miljoonaa €. Perheen ulkoisten adoptioiden määrä on tämän arvion tekemisen jälkeen laskenut huomattavasti (arvio laskettu 200 vierasadoptio mukaan, vuonna 2016 kansainvälisiä adoptioita oli 73), joten arvio lienee todellista kustannusta suurempi.

Yhden vanhemman perheiden osalta mallissa on huomioitu se, että myös nykyisen isyysvapaan osuus on ainoan vanhemman käytettävissä.

Monikkolisä on laskettu sen mukaan, että nykyinen monikkolisä on 60 päivää ensimmäistä seuraavasta lapsesta, tämän lisäksi on laskettu lapsikohtaista isyysvapaata vastaava lisäkiintiö 18 päivää, josta syntyy lisäkustannuksia. STM:n työryhmä on arvioinut tämän lisäyksen kustannukset käyttöasteittain:

75% käyttöasteella 1,0 miljoonaa €

50% käyttöasteella 0,6 miljoonaa €

30% käyttöasteella 0,4 miljoonaa €

Alaikäisiä kuolee Suomessa vuosittain noin 250 kohtukuolemat pois lukien. Lapsen kuoleman johdosta maksettavaan erityisrahaan oikeutettuja olisi siis noin 500 henkilöä vuodessa. 100% käyttöasteella tämä lisäisi erityisrahapäiviä noin 22500 vuodessa. Kustannusten lisääntyminen, jos käyttäjien sukupuolijakauman oletetaan olevan 50/50, ovat vuoden 2016 lukujen perusteella arvioituna:

100% käyttöasteella 1,66 miljoonaa €.

75% käyttöasteella 1,24 miljoonaa €

Lisähuomiot:

Vanhempainrahapäivät ovat lähtökohtaisesti **sekä etä- että lähivanhempien käytettävissä**. Edellytyksenä on, että ko. vanhempi vastaa lapsen hoidosta vanhempainrahakauden aikana. Jos vanhemmat eivät pääse sopuun vapaiden käytöstä, voi käräjäoikeus työnjakomääräyksellä päättää, kuka lapsen huoltajista tekee vanhempainrahan käyttöä koskevat päätökset.

Jaksotus:

Vanhempainrahapäiviä voidaan jaksottaa nykytilanteen mukaisesti kunkin vanhempainrahaan oikeutetun kohdalla sairausvakuutuslaissa määriteltyjen periaatteiden mukaan.

KUITENKIN adoptiovanhempien vanhempainraha muutetaan siten, että jaksot sekä työssäolomahdollisuus ovat yhtenevät muiden perheiden kanssa eli poistetaan tilanne, jossa adoptiovanhemman vanhempainrahan voi nostaa vain kahdessa jaksossa, ja jossa yksikin työssäolopäivä katkaisee vanhempainrahakauden.

Kreditit:

Raha seuraa lasta -malli ja sen laskelmat pohjaavat SAK:n perhevapaamalliin: <http://www.sak.fi/tyoelama/perhevapaat>

Vastaava malli on käytössä mm. Ruotsissa. Ruotsissa isät käyttävät noin 25% kaikista vanhempainrahapäivistä. Suomessa 9,5% (2016).

Kiitos SAK:n Ilkka Kaukorannalle sekä STMn Monimuotoisten perheiden perhevapaa-työryhmälle.